

MỘT ĐÔI ĐIỀU RÚT RA TỪ

ĐIỀU TRA MỨC SỐNG HỘ GIA ĐÌNH NĂM 2002

Ngô Doãn Giác
Vụ Thống kê Xã hội và Môi trường

1. Khái quát về cuộc Điều tra mức sống hộ gia đình Việt Nam năm 2002

Trong những năm thực hiện chính sách đổi mới kinh tế của Đảng và Nhà

nước, Tổng cục Thống kê đã triển khai nhiều cuộc điều tra hộ gia đình để thu thập thông tin phản ánh về mức sống của các tầng lớp dân cư phục vụ hoạch định

Thông tin Khoa học Thống kê số 5/2003 - Trang 25

chính sách và lập kế hoạch phát triển kinh tế xã hội.

Từ năm 2002 đến 2010, TCTK tiến hành Điều tra mức sống hộ gia đình Việt Nam 2 năm một lần (vào những năm chẵn) nhằm theo dõi và giám sát một cách có hệ thống mức sống các tầng lớp dân cư Việt Nam, đồng thời nhằm thực hiện trách nhiệm giám sát, đánh giá việc thực hiện chiến lược toàn diện về tăng trưởng và xoá đói giảm nghèo được quy định trong Văn kiện Chiến lược đã được Thủ tướng Chính phủ phê duyệt. Ngoài ra, cuộc điều tra này cũng sẽ góp phần đánh giá kết quả thực hiện các mục tiêu phát triển thiên niên kỷ và các mục tiêu phát triển kinh tế xã hội mà Chính phủ Việt Nam đã đề ra.

Điều tra mức sống hộ gia đình năm 2002 bao gồm những nội dung chủ yếu phản ánh mức sống của người dân trong các hộ gia đình và những điều kiện kinh tế xã hội cơ bản của xã/phường có tác động đến mức sống của người dân nơi họ sinh sống. Đối với hộ gia đình, cuộc điều tra thu thập số liệu về một số đặc điểm về nhân khẩu học của các thành viên trong hộ, trình độ học vấn, trình độ chuyên môn kỹ thuật của từng thành viên hộ gia đình, thu nhập, chi tiêu, sử dụng các loại cơ sở y tế, tình trạng việc làm, nhà ở và các tiện nghi như tài sản, đồ dùng, điện, nước, vệ sinh, và tham gia chương trình xoá đói giảm nghèo. Đối với xã/phường, cuộc điều tra thu thập các thông tin về nhân khẩu, dân tộc, kết cấu hạ tầng, tình hình sản xuất nông nghiệp các điều kiện hỗ trợ phát triển sản xuất, cơ hội việc làm phi nông nghiệp, và trật tự an toàn xã hội.

Phiếu điều tra hộ gia đình đã được cải tiến trong Điều tra mức sống hộ gia đình năm 2002 gồm 700 câu hỏi; Phiếu

điều tra xã/phường gồm 220 câu hỏi. Các phiếu hỏi được thiết kế đảm bảo tính khoa học, có tính khả thi và đã được thử nghiệm qua điều tra thí điểm ở các tỉnh Bắc Ninh, Bình Định và Đồng Nai.

Mẫu điều tra được chọn dựa trên các địa bàn điều tra của Tổng điều tra dân số và nhà ở năm 1999. Cơ mẫu gồm 75.000 hộ đại diện cho cả nước, khu vực thành thị, nông thôn và 61 tỉnh /TP. Mẫu điều tra được chia thành 4 mẫu con để tiến hành điều tra thu thập số liệu theo 4 quý trong năm 2002 nhằm loại trừ tác động của mùa vụ.

Để cung cấp thông tin đánh giá mức sống các tầng lớp dân cư trong năm 2001-2002, Tổng cục Thống kê biên soạn và công bố các kết quả chủ yếu của điều tra mức sống hộ gia đình năm 2002. Số liệu về nhân khẩu, thu nhập, giáo dục, y tế, việc làm, nhà ở, đồ dùng lâu bền, xoá đói giảm nghèo được tổng hợp trên mẫu 75000 hộ, số liệu chi tiêu được tổng hợp trên mẫu 30000 hộ.

2. Một số vấn đề về phương pháp điều tra

Cuộc điều tra mức sống hộ gia đình 2002 của Tổng cục Thống kê đã được thiết kế và thực hiện một cách công phu và theo các chuẩn mực quốc tế.

+ Mẫu điều tra: mẫu điều tra năm 2002 tăng gấp 3 lần so năm 2000 (75000 hộ/ 25000 hộ). Về phương pháp chọn mẫu được cải tiến hơn so năm trước Điều tra mức sống hộ gia đình năm 2002 được thiết kế với hai mẫu: Một mẫu lớn với nội dung điều tra tập trung chủ yếu vào thu nhập của hộ gia đình để đánh giá mức sống cho cấp trung ương (TU), vùng, tỉnh; và một mẫu nhỏ hơn với đầy đủ các nội dung điều tra để đánh giá mức sống sâu hơn ở cấp TU và vùng. Phương pháp chọn mẫu được các chuyên gia chọn mẫu của Viện Khoa

học Thống kê, UNDP và Ngân hàng Thế giới tư vấn. Dàn mẫu chủ được chọn bao gồm 3000 xã phường với 9000 địa bàn dựa vào kết quả của Tổng điều tra dân số và nhà ở 1/4/1999. Căn cứ vào dàn mẫu chủ tiến hành chọn 30000 hộ điều tra cả thu nhập và chi tiêu, chọn 45000 hộ điều tra thu nhập.

+ Phương pháp sử dụng mẫu điều tra: với số mẫu 75000 hộ được chia làm 4 mẫu con điều tra trong 4 quý trong năm 2002. Trong quý I và quý II mỗi quý điều tra 30000 hộ (7500 hộ điều tra thu nhập và chi tiêu; 22500 hộ điều tra thu nhập). Trong quý III và quý IV mỗi quý điều tra 7500 hộ về thu nhập và chi tiêu. Số mẫu điều tra trong quý III được chọn hộ mới của địa bàn điều tra thu nhập và chi tiêu của quý I, mỗi địa bàn chọn 5 hộ. Số mẫu điều tra trong quý IV được chọn hộ mới của địa bàn điều tra thu nhập và chi tiêu của quý II, mỗi địa bàn chọn 5 hộ. Cách làm này hoàn toàn mới so năm 2000 chỉ điều tra 1 lần.

+ Bảng câu hỏi phỏng vấn hộ và cộng đồng được cải tiến một bước dựa trên cơ sở biểu mẫu của cuộc điều tra Đa mục tiêu và bảng câu hỏi chuẩn của điều tra khảo sát mức sống dân cư Việt Nam 1997 - 1998, có sự hỗ trợ về kỹ thuật của chuyên gia Ngân hàng Thế giới. Điểm mới của bảng hỏi điều tra mức sống hộ gia đình năm 2002 được thiết kế dưới dạng câu hỏi tạo điều kiện cho điều tra viên hỏi đúng câu hỏi, không bỏ sót câu hỏi, giúp đối tượng điều tra hiểu nội dung và dễ trả lời hơn so biểu điều tra năm 2000.

+ Tổ chức thu thập thông tin tại địa bàn được thành lập theo đội điều tra gồm 3 người: 1 đội trưởng là trưởng phòng thống kê huyện và 2 điều tra viên là cán bộ của phòng thống kê huyện, trong quá

trình điều tra có giám sát viên là cán bộ của Cục thống kê tỉnh theo dõi, kiểm tra. Mô hình tổ chức điều tra theo đội được áp dụng theo khảo sát mức sống dân cư 1997 - 1998. Phương pháp thu thập thông tin tại hộ là phỏng vấn trực tiếp chủ hộ và các thành viên có liên quan và thu thập thông tin theo từng địa bàn. Nhờ vậy đội trưởng có thêm thời gian giành cho công tác kiểm tra số liệu, các điều tra viên có điều kiện gặp gỡ trao đổi kinh nghiệm giúp đỡ nhau về nghiệp vụ. Thực tế địa phương nào thực hiện tốt quy trình trên thì chất lượng số liệu điều tra cũng khá hơn.

+ Xử lý tổng hợp và phân tích kết quả điều tra được phân công cho từng cấp đối với cấp tỉnh/thành phố sau khi thu thập thông tin tiến hành kiểm tra số liệu và nhập tin theo chương trình do Trung tâm máy tính Thống kê TƯ hướng dẫn, truyền kết quả nhập tin về Trung tâm máy tính Thống kê TƯ, và tổng hợp báo cáo nhanh kết quả điều tra hàng quý và cả năm về Tổng cục, ở Tổng cục, Vụ Xã hội - Môi trường phối hợp với Trung tâm máy tính Thống kê TƯ, tiến hành làm sạch số liệu và thông báo kết quả cho các địa phương để xác minh và chỉnh lý. Sau gần 10 tháng kiểm tra, làm sạch số liệu kết quả tổng hợp chính thức điều tra, đã được công bố vào ngày 2/7/2003

3. Một số nhận xét và kiến nghị

Điều tra mức sống hộ gia đình năm 2002 với mức kinh phí còn hạn chế nhưng đã đạt được kết quả khá. Tuy nhiên trong quá trình thực hiện điều tra cũng còn bộc lộ một số tồn tại cần được tổ chức rút kinh nghiệm để tiếp tục hoàn thiện hơn về phương pháp và nội dung điều tra cho các năm tiếp theo. Đó là mẫu điều tra, có thể giảm số lượng mẫu chỉ điều tra thu nhập để giảm số lần điều tra các quý trong

năm. Hướng dẫn chương trình làm sạch số liệu cho các địa phương để phát hiện kịp thời sai sót do điều tra viên hay nhập tin viên. Chú ý tăng cường quản lý khâu nhập tin. Hoàn thiện bảng hỏi hộ và bảng hỏi

cộng đồng, lưu ý bổ sung giải thích một số câu hỏi điều tra viên còn nhầm lẫn. Kiến nghị với Tổng cục bố trí kinh phí điều tra Mức sống hộ gia đình tương xứng với khối lượng công việc ■